

Wat is waarheid? De relatie tussen mens, *logos* en zijnsgrond

Emanuel Rutten

Laat ik allereerst mijn dank uitspreken om hier vanavond in de Grote Kerk in Den Bosch te mogen spreken over een eeuwenoud thema, namelijk de grote vraag van Pilatus: *Wat is waarheid?* Ik zal drie opvattingen over de aard van de waarheid voor het voetlicht brengen. Elke waarheidsopvatting gaat terug op een bepaalde opvatting over de relatie tussen taal, denken en werkelijkheid. Daarom bekijken we drie opvattingen over hoe taal, denken en werkelijkheid samenhangen. Dat zal ik niet *in abstracto* doen. Ik zal een concrete levenspraktijk, namelijk de retorica, in het spel brengen om deze opvattingen uiteen te leggen en mij daarbij baseren op mijn tweeluik *Het Retorische Weten* (Amsterdam, Leesmagazijn 2018/21) waarin ik voor de eerste opvatting een lijn volg die Samuel IJseling in zijn boek *Retoriek en filosofie* (Bilthoven, Ambo, 1975) neerlegt door zich mede te laten inspireren door Heidegger. De vraag 'Wat is waarheid?' wordt dus vooreerst: 'Wat is retorica?' Retorica is de kunst (*technē*) om goed en overtuigend te spreken. Het gaat om goed spreken: duidelijk, aantrekkelijk, levendig en kleurrijk. En het gaat om overtuigend spreken: overreden. Retorica is dus zowel leer der welsprekendheid, waarin het goede spreken naar voren komt, als overredingskunst, waarin het overtuigen aan de orde is. Toch heeft zij als *technē* uiteindelijk één doel (*telos*): effectief communiceren. Als redenaar moet je in staat zijn om te verbinden, om, zoals Plato zegt, de ziel van toehoorder te bewegen door middel van spraak en zo de woorden in de ziel van de toehoorder te leggen. Zo voelt u zich als publiek aangesproken en aangeraakt. En zo kunt u datgene wat wordt verteld begrijpen, waarin het woord 'grijpen' zit. Dát is de grote opdracht voor de orator. Retorica als *technē* ontstond in het oude Griekenland en nam daar een zeer voorname plaats in. Ze werd gezien als een van de hoogste bezigheden. Alle leden van de elite waren orator. Ze beschikten allemaal over de macht, over de kracht, van het woord. Een goede beheersing van de taal werd beschouwd als een van de hoogste deugden. Ook binnen de politiek en het recht nam de retorica een vitale plaats in. Want wilde je als vrij burger je politieke en gerechtelijke belangen verdedigen, dan moest je in het openbaar het woord voeren. Recht, retorica en politiek hingen dus hecht met elkaar samen. Maar belangrijker is nog dat retorica werd gezien als een praktijk die het hele Griekse stelsel van zin, betekenis en waarden in stand hield. Door het woord van de dichters en de oratoren werd de hele cultuur gedragen, in stand gehouden en doorgegeven. Met die laatste gedachte hangt de eerste opvatting over de aard van de waarheid samen. Die eerste opvatting kan worden aangeduid als de waarheidsopvatting van de klassieke oratoren, waaronder Gorgias en Isocrates. Het woord werd gezien als machtig omdat de zaken alléén zo verschijnen als ze in het spreken door de retor worden voorgesteld. Door te spreken wordt alles tegenwoordig gesteld en wordt voorkomen dat alles wegzinkt in het niets. Het woord laat alles schijnen, schitteren, glanzen en kleur krijgen. De ons omringende leefwereld van verschijnselen en verschijningen is een wereld die wordt gesticht, die wordt voorgebracht, in en door het woord. De zaken verschijnen krachtens het woord. En daarom is het woord heer en meester over de waarheid. Het spreken sticht, bewerkt

waarheid. De taal is het in werking stellen van de waarheid zelf. Het woord zorgt ervoor dat er überhaupt verschillen zijn. Zo is er zonder het woord geen verschil tussen mens en dier, tussen redelijk en onredelijk, tussen eerzaam en eerloos, en tussen moedig of laf. Er zou natuurlijk wel een materiële wereld zijn, maar zonder het woord zou er geen geestelijke wereld zijn. Er zou geen liefde zijn, geen vriendschap, geen wetenschap en geen politiek. Bovendien stelde men dat we in de *act* van het spreken onze identiteit stichten. Wij vormen een identiteit door ons sprekend in te voegen in het weefsel van verhalen dat als een deken over de wereld ligt uitgespreid. Door te luisteren naar wat de taal te zeggen heeft, door te luisteren naar wat de taal te zeggen geeft, door ontvankelijkheid te zijn en omgevingsbewustzijn te ontwikkelen, wordt je uiteindelijk iemand. Zo werd ook het existentiële belang van het woord voor de vorming van de persoonlijkheid erkend. Maar wat is eigenlijk spreken? Wat is taalgebruik? De gedachte was dat taal een spel is. Het is een spel van tegelijkertijd onthullen en verhullen. In het kiezen van de juiste woorden zijn we altijd al tegelijkertijd bezig met *ontbergen* en *verbergen*. We laten iets in de onverborgenheid aankomen en tegelijkertijd dekken we zaken toe in de verborgenheid. Door te spreken laten we bepaalde dingen in het licht treden en door dat te doen zijn we altijd al tevens bezig om andere zaken toe te dekken. Precies dat in het licht laten treden, iets laten verschijnen door te spreken, was het centrale idee van de klassieke oratoren. We laten iets verschijnen, iets *zijn*, door te spreken. Door te spreken openen wij een geestelijke ruimte waarbinnen de dingen überhaupt pas aanwezig kunnen zijn. Met het vergaan van de woorden, vergaan dus ook de dingen. Het woord verschaft de dingen hun zijn. De dingen zijn er zo alleen voor ons spreken. Dit is klassieke retorische opvatting van de aard van de waarheid. Wij stichten de werkelijkheid in en door het spreken. Een bekende tegenwerping is dat op deze manier de waarheid volstrekt willekeurig lijkt. Kunnen de oratoren in hun spreken niet alles laten verschijnen wat ze maar willen? Ontstaat er zo geen totale willekeur? Wat is dan nog het onderscheid tussen waar en onwaar spreken? Het antwoord dat de klassieke oratoren geven is veelzeggend. Men zal erop blijven wijzen dat er geen waarheid en recht is buiten het woord. Buiten het woord, buiten de *logos*, is er slechts duisternis en verschijnt er niets. Maar er is geen sprake van willekeur omdat het spreken wel degelijk aan allerlei regels gebonden is. Er zijn grammaticale, praktische en prudentiële regels. Bovendien kun je als redenaar niet zomaar alles laten verschijnen wat je maar wilt. Je kunt alleen iets laten verschijnen indien jouw woorden zich adequaat invoegen in het bestaande weefsel van verhalen. Wie sprekend werkelijk iets wil laten verschijnen, zal dus eerst moeten luisteren. Je zult ontvankelijk moeten zijn door te luisteren naar wat er speelt. Bovendien zul je moeten overtuigen. Je zult moeten *moveren*, bezielen, aanraken, verbinden. Je zult moeten enthousiasmeren. Van totale willekeur is dan ook geen sprake. Hiermee is de eerste waarheidsopvatting, de waarheidsopvatting van de klassieke oratoren, geschetst.

Deze opvatting kwam in frontale botsing met een heel andere opvatting over de aard van de waarheid, namelijk met die van niemand minder dan Plato. Plato bond in zijn dialoog *Gorgias* bij monde van Socrates de strijd aan met de klassieke oratoren. Wat Plato hen verweet, is dat zij

geen zekere kennis leveren. Ze leveren slechts onzekere meningen. Retorica is verleidingskunst. Het is kookkunst voor de ziel. Redenaars houden zich alleen bezig met ompraten, misleiden en bedriegen. Het is dus zelfs kwaadaardig. Wat wij in het spreken laten verschijnen is volgens de klassieke oratoren het zijn. Plato meent echter dat wat de retoren laten verschijnen *vals* is. De schijn is niet het zijn. Plato duidt dus de schijn als vals. Zo plaatst hij de valse schijn tegenover het ware zijn. Het woord van de redenaars heeft alleen maar betrekking op de valse schijn. De filosoof richt zich daarentegen op het ware zijn dat is gelegen aan gene zijde van de ons omringende leefwereld van de verschijnselen en verschijningen. Dit ware zijn ontdekken we dan ook niet door het woord, maar door intellectuele contemplatie oftewel aanschouwing met het geestesoog. Plato maakt de waarheid over het zijn los van ons spreken en zo breekt hij de macht van het woord en de macht van de oratoren. Het is de filosoof die de waarheid ontdekt. Deze tweede Platoons-filosofische waarheidsopvatting verschilt sterk van die van de klassieke oratoren. Het antwoord erop van de klassieke oratoren is veelzeggend. Is namelijk het spreken van Plato niet ook een voorbeeld van precies het soort spreken waarop de klassieke oratoren altijd al gewezen hebben? Als Plato het pleit wint dan gaan zijn verhalen ook deel uitmaken van het weefsel van verhalen dat over de wereld is uitgespreid. Cicero heeft in zijn *De Oratore* spitsvondig opgemerkt dat Plato er in zijn dialoog *Gorgias* vooral blijk van geeft een buitengewoon groot redenaar te zijn. Als Plato wint dan komt dat door de grote retorische kracht van zijn betoog. We zien zo hoe allesomvattend de klassieke retorische waarheidsopvatting eigenlijk is. Zelfs Plato's betogen, indien succesvol, gaan deel uitmaken van het wereldwijde weefsel van verhalen waarop de klassieke oratoren steeds wijzen. Er is volgens de klassieke retorica nimmer waarheid buiten de verwoording. Alles wordt teruggebracht tot de scheppende macht van het woord. Er is wel waarheid volgens de klassieke oratoren, maar deze betreft uitsluitend wat in het spreken succesvol tevoorschijn wordt gebracht.

Tot zover de eerste twee opvattingen over de aard van de waarheid. Ik zal daar nu mijn derde waarheidsopvatting tegenoverzetten. Dit doe ik wederom door een bezinning op retorica. Bij de klassieke oratoren is de retorica uiteraard het belangrijkste en voornaamste. Het is dat waar het begint en waar het om gaat. Je zou kunnen zeggen dat volgens de klassieke oratoren retorica de *eerste filosofie* betreft. Plato staat daar met zijn waarheidsopvatting diametraal tegenover. Voor hem is retorica zelfs kwaadaardig. In zekere zin vormen de klassieke oratoren en de Plato van de *Gorgias* de uiteinden van het spectrum. Zelf stel ik een meer neutrale duiding van retorica voor om vervolgens te onderzoeken welke waarheidsopvatting daarmee kan worden verbonden. In zijn *Retorica* definieert Aristoteles retorica als leervak om in elk onderwerp het overtuigende aan te wijzen. Retorica is dus de discipline van het overtuigende. Ze onderzoekt wat mensen overtuigt.

Laten we daarom eens gaan kijken naar het *genus* van het overtuigende. Neem de volgende logische redenering: 'Alle mensen zijn sterfelijk; Socrates is een mens; dus Socrates is sterfelijk.' Vinden wij deze logische redenering overtuigend *omdat* ze logisch geldig is? Of is het andersom

zo dat wij deze logische redenering logisch geldig noemen *omdat* zij ons ten diepste overtuigt? Wie hier even over nadenkt zal inzien dat de tweede zienswijze juist is. Wij vinden een bepaalde logische redenering ten diepste overtuigend en *daarom* noemen wij het vervolgens een logisch geldige redenering. Het is niet zo dat wij eerst op magische wijze een reis ondernemen naar het absolute om te constateren dat de redenering logisch geldig is en vervolgens ten diepste van de geldigheid overtuigd raken. Kortom, het ons ten diepste overtuigende, dat wat ons als mensen ten diepste overtuigt, grondt uiteindelijk het logisch geldige en niet andersom. Het ons overtuigende gaat dus zelfs nog aan onze kennis van de logica vooraf. En dit geldt daarom voor *al* onze kennis. Op geen enkel moment verlaten wij de sfeer van het ons overtuigende. Op geen enkel moment treden wij buiten de sfeer van wat ons als mensen ten diepste overtuigt. Wij zijn als mensen dus altijd al en voor altijd geworpen in de sfeer van het ons overtuigende. Buiten deze sfeer kunnen wij als mensen nimmer treden. Die sfeer is voor ons dan ook allesomvattend en onoverschrijdbaar. Wij kunnen nooit buiten de sfeer van het ons overtuigende stappen om een reis te maken naar het absolute. Het absolute, de werkelijke werkelijkheid, de wereld zoals deze 'in en voor zichzelf' is, is voor ons principieel ontoegankelijk. Zowel het project van de klassieke oratoren als dat van Plato móét dus falen. Wij zullen de werkelijke werkelijkheid (of deze nu samenvalt met wat wij in het spreken scheppen of juist niet zoals Plato stelt) nooit in het vizier krijgen. Zelfs als we het feitelijk in ons vizier hebben, zullen we niet weten dát dit zo is. Het voor ons als mensen overtuigende, dat iets ons ten diepste overtuigt, is uiteindelijk de rots waarop onze spade afketst. Het is het laatste *factum*. Het is de grond van al onze kennis. Binnen de sfeer van het voor ons overtuigende, binnen die allesomvattende sfeer waarbuiten wij nooit kunnen treden, binnen de wereld zoals wij deze als mensen ervaren en denken, binnen de wereld *zoals deze voor ons is*, binnen deze sfeer, wat ik *de-wereld-voor-ons* noem, doen wij *al* onze projecten. Binnen het 'voor ons' denken wij, lezen wij, schrijven wij en sterven wij. We zijn altijd al, voorgoed, geworpen in de-wereld-voor-ons. En deze sfeer heeft iets magisch omdat wij nooit iets kunnen zeggen over de eigen aard ervan. Dit is de kern van mijn sinds 2008 ontwikkelde *wereld-voor-ons* kennisleer. Het is bovendien de derde opvatting van de aard van de waarheid. Wij hebben alléén toegang tot *waarheid-voor-ons*.

Laat me nog een iets andere ingang schetsen tot mijn kennisleer. Wat betekent het om mens te zijn? Wat is de menselijke conditie? De mens is, om met Heidegger te spreken, in de wereld *geworpen*. Geworpen in de wereld proberen wij houvast te zoeken. Dit doen wij door de wereld voortdurend te interpreteren. Wij zijn interpreterende wezens. Al ons spreken, al ons denken, al ons ervaren is altijd al een menselijk spreken, menselijk denken, menselijk ervaren. Kortom, we zijn *menselijk*, *al te menselijk*, zouden we met Nietzsche kunnen zeggen. Dit betekent dus dat wij nooit buiten onze menselijke conditie kunnen treden. Wij hebben geen toegang tot de absolute werkelijkheid en begeven ons inderdaad onvermijdelijk *binnen* de wereld zoals wij als mensen deze denken en ervaren: binnen de-wereld-voor-ons. Maar, en dat is het springende punt, het feit dat wij inderdaad geworpen zijn in de wereld zoals deze voor ons is, betekent niet dat metafysica

onmogelijk is. En hier ga ik tegen de kennisleer van Kant in. Precies omdat wij al onze projecten voltrekken binnen de-wereld-voor-ons volgt dat ook het project van de metafysica mogelijk blijft binnen de-wereld-voor-ons. We kunnen dus gewoon metafysica bedrijven. Meer specifiek kunnen wij gewoon spreken over het transcendente, over het bovennatuurlijke, over de laatste grond en oorsprong van de werkelijkheid, zolang we ons maar blijven realiseren dat we dit doen *binnen* de context van de-wereld-voor-ons. Zo verkrijgen wij een metafysica-voor-ons. Deze metafysica legt de fundamentele structuren van het 'voor ons' uiteen en komt zo dus tot waarheid-voor-ons. Door ons te richten op metafysica-voor-ons binnen de-wereld-voor-ons zijn wij gerechtvaardigd om gebruik te maken van onvervreembare, diepgewortelde en algemeen menselijke intuïties. We hebben het immers precies steeds over hoe de wereld *voor ons als mensen* is. Door dit te doen ontstaat een zeer interessante metafysica binnen de sfeer van het ons overtuigende, binnen de-wereld-voor-ons. Zo zijn verschillende door mij ontwikkelde Godsargumenten, maar ook die van anderen, vaak gebaseerd op intuïties die binnen de context van de-wereld-voor-ons beslissend gerechtvaardigd zijn, zoals dat iets niet uit helemaal niets kan ontstaan of dat alles wat ontstaat een ontstaansreden heeft. Dit betekent dat die argumenten intellectueel succesvol zijn binnen het 'voor ons'. Maar dan volgt dat de conclusie 'God bestaat' rationeel gerechtvaardigd is als conclusie *binnen* de-wereld-voor-ons. Zo verkrijgen we binnen de-wereld-voor-ons een God-voor-ons. Is een God-voor-ons ontoereikend? Nee, wij zijn immers mensen en geen goden. Wat kunnen wij daarom anders dan streven naar waarheid-voor-ons? *Waarheid-in-zichzelf* is voor ons toch onbereikbaar.

Door ons nader te bezinnen op de *existentialen* of grondstructuren van de-wereld-voor-ons, kan ingezien worden dat het 'voor ons' ten diepste is betrokken op taal. Zo komt de taal weer binnen. De wereld zoals zij voor ons is, de wereld zoals wij deze als mensen verstaan en duiden, heeft taal als existentieel of grondstructuur omdat wij mensen taaldieren zijn. Wij ademen taal. Wij leven vanuit taal. Taal is een macht die al het aan ons gegevene doordringt. Taal is een veld van waaruit wij leven. Precies daarom kan de-wereld-voor-ons niet anders dan talig zijn. Het is niet slechts zo dat woorden ertoe doen omdat de woorden die wij in een bepaalde situatie kiezen ons perspectief op de zaak kleuren. Het gaat veel verder dan dat. Binnen de-wereld-voor-ons, binnen de sfeer van het voor ons overtuigende, doen woorden ertoe omdat de zaak zelf steeds verschijnt als een door de taal ontsloten zijn. Woorden doen er binnen de-wereld-voor-ons toe omdat iedere zaak altijd al, van meet af aan, wordt ontsloten in en door taal. Hieruit volgt dat een reflectie op taal, een analyse van de syntax en semantiek van taal, ons inzicht geeft in de fundamentele structuur van de-wereld-voor-ons. Binnen de wereld zoals zij voor ons is, welke inherent talig is, kan het niet anders dan dat de structuur van de taal ons iets zegt over de aard van het-zijn-voor-ons. De taal wordt zo een teken (*semeion*) en zelfs noodzakelijk teken (*tekmerion*) van de structuur van het 'voor ons'. De wereld-voor-ons metafysica, de metafysica-voor-ons, mag dus naast van onvervreembare diepe universele menselijke intuïties ook gebruikmaken van taalanalyse. Ook taalanalyse wordt zo een instrument in handen van de metafysica-voor-ons, waardoor de kracht ervan verder toeneemt.

Zodra wij ons realiseren dat wij voorgoed en voor altijd geworpen zijn in de-wereld-voor-ons en binnen deze sfeer van het 'voor ons' bestaan en al onze projecten doen, wordt direct duidelijk dat wij mogen uitgaan van een hechte parallelle tussen denken en zijn. Er moet een intiem verbond zijn tussen denken en zijn omdat binnen de-wereld-voor-ons elk spreken over het zijn uiteraard altijd en uitsluitend het zijn-voor-ons betreft. Wie spreekt over het zijn spreekt steeds over het zijn-voor-ons. En dit zijn-voor-ons is natuurlijk per definitie gelijkvormig aan ons denken. De klassieke gedachte dat er een structurele overeenkomst is tussen denken en zijn, dat de denkorde en de zijnsorde elkaar weerspiegelen, dat de *ordo cognoscendi* en de *ordo essendi* op elkaar aansluiten, wordt dus onmiddellijk beslissend gerechtvaardigd vanuit de metafysica-voor-ons. Het verbond tussen denken en zijn volgt bovendien ook uit de eerder besproken inherente taligheid van de-wereld-voor-ons. Want omdat taal en denken, woord en geest hoe dan ook gelijkvormig zijn, en binnen de talige wereld-voor-ons de structuur van het zijn wordt gereflecteerd door de structuur van de taal, moet binnen het 'voor ons' de zijnsorde eveneens corresponderen met de denkorde. De hechte parallelle tussen denken en zijn heeft interessante gevolgen. Zo moet elk contrast, elk onderscheid in het denken, gepaard gaan met een gelijksoortig contrast in het zijn. Als er werkelijk een diepe structuurovereenkomst bestaat tussen denken en zijn, dan moet elk verschil in het denken corresponderen met een verschil in het zijn. Differenties in het denken hebben steeds hun evenknie in het zijn. Wie spreekt over de wereld spreekt steeds onvermijdelijk over de-wereld-voor-ons. Maar dan bestaan er dus in de wereld géén universele eigenschappen. Zo moeten er in de wereld dingen zijn die *niet* rood zijn omdat er rode dingen zijn. Evenzo moeten er dingen zijn die *niet* rond zijn omdat er ronde dingen zijn. Ieder contrast in het denken, zoals tussen rood en niet-rood en tussen rond en niet-rond, moet immers gepaard gaan met een contrast in het zijn. Deze conclusie lijkt een hoog *So what?* gehalte te hebben. *Who cares?* Toch zijn de gevolgen enorm. Want als er werkelijk geen universele eigenschappen zijn, dan is bijvoorbeeld het materialisme volgens welke alles wat bestaat materieel is onwaar. Er moeten naast materiële dingen immers ook dingen bestaan die niet materieel zijn. Evenzo moeten er naast fysische dingen niet-fysische dingen, naast natuurlijke dingen niet- of bovennatuurlijke dingen, naast immanente dingen ook niet-immanente of transcendenten dingen, naast contingente dingen ook niet-contingente of noodzakelijke dingen, naast veroorzaakte dingen ook niet- of onveroorzaakte dingen, naast samengestelde ook niet-samengestelde of enkelvoudige dingen, naast vergankelijke dingen ook niet- of onvergankelijke dingen, naast gedetermineerde dingen ook niet-gedetermineerde of vrije dingen, naast sterfelijke ook niet- of onsterfelijke dingen en naast eindige dingen ook niet-eindige of oneindige dingen bestaan. Het aantal gevolgen is werkelijk immens. Uiteindelijk wordt zo een heel transcendent rijk ontsloten. We krijgen op deze manier het hele klassieke wereldbeeld zoals we dat tot aan het begin van de moderniteit gekend hebben weer terug. Het zijn, de werkelijkheid, is blijkbaar zo pluriform, zo rijk geschakeerd, zo veelzijdig, zo inclusief zou je kunnen zeggen, dat ze zich door geen enkel keurslijf van de vorm 'alles is dit' of 'alles is dat' laat knechten. Het zijn, en dat is dan de laatste waarheid waarop we uitkomen, is *radicaal vrij* omdat ze zich in geen enkel

‘alles is zus’ of ‘alles is zo’ korset laat vangen. Maar als het zijn radicaal vrij is, dan is het zijn, de wereld, uiteindelijk redelijkerwijs gegrond in subjectiviteit, in een subject. Want radicale vrijheid is altijd de vrijheid ván een subject. En als het zijn zoals we zien de negatie, de ontkenning, altijd al in zich heeft, dan wijst dat eveneens op haar geestelijke grond. Want negatie is een kenmerk van de geest. Daar waar het geestloze ding altijd restloos met zichzelf samenvalt, is het precies de geest die altijd de mogelijkheid heeft om te negeren, om te ontkennen. Een instantie die radicaal vrij is en elke universele eigenschap ontkent is vanuit haar verborgen grond ten diepste geestelijk van aard.

Precies omdat een radicaal vrij en dialectisch wezen redelijkerwijs is gegrond in geest, komen we zo tot het inzicht dat de grond van de wereld, de oorsprong van het zijn, geestelijk van aard is. De grond van het geheel is geest. Er is een bewust wezen dat zich bevindt aan de wortel van de werkelijkheid. Dit subject van de wereld is het eerste beginsel van alles wat bestaat en kan daarom met recht een goddelijk wezen genoemd worden. Zo komen we door een reflectie op waarheid, op de relatie tussen taal, denken en werkelijkheid, langs de retorica, via de klassieke oratoren, Plato en tenslotte mijn wereld-voor-ons kennisleer, uiteindelijk uit op een geestelijke wereldgrond. Zo spreekt dus de taal tot ons. Zo spreekt de *logos* tot ons. De *logos* spreekt tot ons in die zin dat ze haar eigen allerlaatste grond als wereldgrond prijsgeeft. De grond van de *logos* is de grond van de wereld en is ten diepste geest. Hierop komt de retorische reis uit die vertrok vanuit een filosofische bezinning op waarheid als zijnde gegrond in de relatie tussen taal, denken en werkelijkheid.

De klassieke oratoren menen dat het zijn verschijnt in en door het spreken en dus voortgebracht wordt door het woord. Uitgaande van de-wereld-voor-ons kennisleer kan de klassieke retorica dit echter helemaal niet beweren. Wij kunnen helemaal niet weten of de-wereld-van-ons het effect is van ons spreken en dus geboren wordt in ons taalgebruik. Want over hoe de wereld-voor-ons ‘op zichzelf’ is kunnen wij niets zeggen. Een *archimedisch* gezichtspunt buiten het ‘voor ons’ is voor ons immers onmogelijk. Plato’s project faalt dus ook. Precies omdat wij geen toegang hebben tot het absolute, tot de-wereld-in-zichzelf, kunnen wij helemaal niet weten of er los van ons een rijk bestaat van waarlijk zijn dat gekend kan worden door intellectuele aanschouwing en waarop wij verder geen enkele invloed hebben. Pas de derde opvatting over de aard van de relatie tussen mens, taal en wereld, en dus over het wezen van de waarheid, is adequaat. De-wereld-voor-ons is ons *ethos* in die zin dat zij maakt wie wij zijn en waarin wij wonen. De mens zal nooit in staat zijn dit huis te verlaten om de werkelijke werkelijkheid, het absolute, in het vizier te krijgen. Het ‘voor ons’, de sfeer van het voor ons overtuigende, is het onderwerp van *al* onze predicaties en zo het holistisch allesomvattende *waarbinnen* wij metafysica en *al* onze andere projecten bedrijven. Door innerlijke ontvouwing ervan, door het ontsluiten van haar existentialen, zien we dat de bewering dat de grond en oorsprong van de wereld een geestelijk wezen is, *waar* is als uitspraak *binnen de-wereld-voor-ons*. Een zelfbewust wezen dat de eerste oorzaak van de wereld is, is in de traditie door de eeuwen heen altijd aangeduid met het woord ‘God’. En dus bestaat *God voor ons*.